

Функциональная лингвистика : сб. науч. работ / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования ; науч. ред. А. Н. Рудяков. - № 2. Том № 1. – Симферополь, 2011. – С. 234–236.

Секція № 5 Функциональное описание естественного языка и его единиц
УДК 811.111'01:81'42

Ікалюк Леся Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ СИНТЕТИЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ

У статті проведено структурний аналіз порівняльних конструкцій із синтетичними показниками порівняльних відношень в текстах давньоанглійської мови. Описано шість моделей, за якими утворюються ці конструкції.

Ключові слова: давньоанглійська мова, порівняльна конструкція, модель, структурний аналіз.

СТРУКТУРНЫЕ МОДЕЛИ ДРЕВНЕАНГЛИЙСКИХ СРАВНИТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ С СИНТЕТИЧЕСКИМИ ПОКАЗАТЕЛЯМИ

В статье проведен структурный анализ сравнительных конструкций с синтетическими показателями сравнительных отношений в текстах древнеанглийского языка. Описаны шесть моделей, по которым образуются эти конструкции.

Ключевые слова: древнеанглийский язык, сравнительная конструкция, модель, структурный анализ.

STRUCTURAL MODELS OF OLD ENGLISH COMPARATIVE CONSTRUCTIONS WITH SYNTHETIC MARKERS

The article deals with the structural analysis of comparative constructions with synthetic markers of comparative relations in Old English texts. It presents six models, according to which these constructions are formed.

Key words: Old English, comparative construction, model, structural analysis.

Багатоаспектність явища порівняння здавна привертала увагу дослідників не тільки як категорія філософії та логіки, але й як мовна категорія, оскільки порівняння притаманне будь-якій культурі, але засоби вираження цієї категорії різні. Слід зазначити, що категорія порівняння притаманна будь-якій мові будь-якого періоду. У мові категорія порівняння виражається за допомогою конструкції, основу змісту якої становить компаративна семантика [див.: 4, с. 30].

Метою нашої статті є встановлення структурних властивостей порівняльних конструкцій давньоанглійської (д.-а.) мови з синтетичними показниками порівняльних відношень. Матеріалом дослідження слугували різні за жанром пам'ятки д.-а. періоду, з яких методом суцільної вибірки вилучено 382 порівняльні конструкції з синтетичними показниками порівняльних відношень.

Порівняльна конструкція – це мовна структура, яка реалізує пізнавальний компаративний акт через словесне оформлення порівняльної семантики за допомогою суб'єкта порівняння, об'єкта порівняння, основи порівняння та показника порівняльних відношень [2, с. 7]. У порівняльних конструкціях д.-а. мови показники порівняльних відношень можуть бути як аналітичними, так і синтетичними [див.: 1]. Що стосується синтетичних показників, то серед них виділяються такі функціональні маркери порівняння, як ступені порівняння прикметників та прислівників, давальний порівняльний та дієслово *genealæcan*.

Особливістю порівняльної конструкції в аналізованих творах є її зв'язок із синтаксичною одиницею вищого порядку – реченням, що можна показати за допомогою структурного аналізу, описавши порівняльні конструкції за

моделями. За основу структурного аналізу ми взяли дев'ять моделей, де *index* – показник порівняльних відношень, який може бути як синтетичним, так і аналітичним, N – іменник, N^o - іменник, який слідує за *index*, Prn – займенник, Prn^o – займенник, який слідує за *index*, V_i – неперехідне дієслово, V_t – перехідне дієслово, V₁ – дієслово-зв'язка, S – речення, dcs – вищий ступінь порівняння, dcs – найвищий ступінь порівняння, [] - диз'юнкція [пор. 3]: модель 1 (V_i index [N^o/Prn^o]), модель 2 (V_t [N/Prn] index [N^o/Prn^o]), модель 3 ([N/Prn] V₁ index [N^o/Prn^o]), модель 4 ([N/Prn] index [N^o/Prn^o]), модель 5 (a – N, index [N^o/Prn^o], V; б – index N^o [N/Prn] V; в – [N/Prn] V_{i,t} index N^o), модель 6 (V_{i,t} index S), модель 7 (index S index S), модель 8 (S index S), модель 9 (index S, [N/Prn] V).

У процесі аналізу порівняльних конструкцій з синтетичними показниками порівняльних відношень ми дійшли висновку, що вони утворюються за всіма моделями, окрім моделей 5 б, в та моделей 7, 8 і 9, а саме:

Модель 1: неперехідне дієслово + *index* + іменник (займенник)

V_i + index + [N^o/Prn^o]

- (1) *Word spearcum fleah*
Words like sparks flew

attre gelicost, þonne he ut þorhdraf
poison most alike, as he them uttered (CS, 161)

З прикладу (1) бачимо, що порівняльній конструкції, утвореній за моделлю 1, притаманна так звана контамінація об'єкта та показника порівняльних відношень в одній лексемі – *spearcum* (іскрою): об'єкт передається лексичним значенням слова, а показник – граматичним: давальним порівняльним.

За моделлю 1 показник порівняльних відношень з синтетичними показниками також виражається прислівником, тому в цьому випадку вона має таку структуру:

неперехідне дієслово + *index*

- V_i + dcs

- (2) *þa he wæs gegleded, swa he grimmost mihte,*
Then he was heated, as he most fiercely could (D, 226)

У досліджуваних нами д.-а. текстах кількість порівняльних конструкцій з синтетичними показниками порівняльних відношень, які мали структуру моделі 1, була незначною – 27 приклади із 382. Як синтетичний показник порівняльних відношень найвищий ступінь порівняння прикметників та прислівників у цій моделі займав першу позицію – 16 випадків із 27.

Модель 2: перехідне дієслово + іменник (займенник) + *index* + іменник (займенник)

$V_t + [N/Prn] + index + [N^o/Prn^o]$

- (3) *No ic me an herewæsmun hnagran talige,*
Not I myself in war-courage humbler consider

gubgeweorca, þonne Grendel hine
in wardeeds, than Grendel himself (B, 677)

Ця модель відображає порівняльні конструкції з синтетичним показником, вираженим найвищим ступенем порівняння прикметника, які можуть бути імпліцитними, тобто об'єкт порівняння та суб'єкт порівняння передається одними й тими самими лексичними засобами, відповідно моделлю таких порівняльних конструкцій є

$V_t + [N/Prn] + index$, наприклад:

- (4) *Het þa tosomne sinra leoda*
Ordered then to summon his people

þa wiccungdom widost bæron
that magic broadest bore (D, 120)

У порівняльних конструкціях з синтетичними показниками порівняльних відношень, структурованих за моделлю 2, показниками синтетичності виступають вищий та найвищий ступінь порівняння прикметників та прислівників – 11 та 19 порівняльних конструкцій відповідно (із 30 прикладів). Як і в моделі 1, у цій моделі найчастіше використовується найвищий ступінь порівняння.

Модель 3: іменник (займенник) + дієслово-зв'язка + *index* + іменник (займенник)

- $[N/Prn] + V_1 + dcc + [N^o/Prn^o]$

- (5) *se wæs betera ðonne ic.*

he was better than I (B, 469)

- [N/Prn] + V₁ + dcs + [N°/Prn°]

(6) *Wisde him æt frymðe, ða ðe on fruman ær ðon*
Showed them from the beginning, when they at first earlier then

*wæron mancynnes metode **dyrust**,*
were of mankind to God dearest

*dugoða **dyrust**, drihtne leofost*
of people dearest, by God most loved (D, 35)

Приклади (5) і (6) демонструють те, що показник порівняльних конструкцій, утворених за моделлю 3, виражений прикметником як у вищому, так і найвищому ступенях порівняння: *betera* (кращий) та *dyrust* (найдорожчий).

За цією моделлю порівняльні конструкції з синтетичним показником, вираженим найвищим ступенем порівняння прикметника, можуть бути імпліцитними, тобто об'єкт порівняння та суб'єкт порівняння передається одними й тими самими лексичними засобами, наприклад:

- [N/Prn] + V₁ + dcc/ dcs

(7) *Wæs se gryre læssa*
Was that terror less

efne swa micle swa bið mægþa cræft
even as much as is woman's strength (B, 1282)

Порівняльні конструкції з синтетичними показниками порівняльних відношень у досліджуваних нами текстах д.-а. мови, які мають структуру моделі 3, є другими за чисельністю і складають 84 прикладів із 382. На відміну від попередніх двох моделей вищий ступінь порівняння прикметників займає в цій моделі першу позицію серед синтетичних показників порівняння – 53 порівняльних конструкцій із 84.

Модель 4: іменник (займенник) + *index* + іменник (займенник)

[N/Prn] + index + [N°/Prn°]

(8) *Næs him se sweg to **sorge** ðon **ma þe** sunnan scima,*
Not was to them the tumult grievous more than the sun's shining

ne se bryne beot mægum þe in þam beote wæron
not the flame hurt the men that in the danger were (D, 263)

За цією моделлю порівняльні конструкції з синтетичним показником, вираженим найвищим ступенем порівняння прикметника, можуть бути також імпліцитними, наприклад:

- [N/Prn] + dcc

- (9) *Næs hit lengra fyrst,*
Not was it longer first
- ac ymb ane niht eft gefremede*
but over one night again began
- morðbeala mare ond no mearn fore,*
murder greater and not hesitated in sight of it
- fæhðe ond fyrene; wæs to fæst on þam.*
violence and fire; was firm in that (B, 136)

- [N/Prn] + dcs

- (10) *Heht þa ymb twa niht tirfæste hæleð,*
Ordered then after two nights to the glorious warrior
- siððan hie feondum oðfaren hæfdon,*
when they the enemies escaped had
- ymbwicigean werodes bearhtme*
around to encamp the army bright
- mid ælfere æthanes byrig,*
with the whole army of Ethan the town
- mægnas mæste mearclandum on.*
of might the greatest marchland on (E, 63)

Приклади (9) і (10) презентують порівняльні конструкції утворені за моделлю 4, які є імпліцитними, а показником порівняльних відношень виступає прикметник у вищому та найвищому ступенях порівняння: *mare* (більший) і *mæste* (найбільший).

Порівняльні конструкції із синтетичними показниками порівняльних відношень у досліджуваних нами текстах д.-а. мови, які утворені за моделлю 4, становлять найбільшу кількість – 228 прикладів із 382. У цій моделі першу позицію серед синтетичних показників займає найвищий ступінь порівняння прикметників – 152 із 228.

Модель 5а:

Модель 5а мають порівняльні конструкції з синтетичними показниками порівняльних відношень, особливістю яких є те, що суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння та показник передаються за допомогою вищого та найвищого ступеня порівняння прикметників, наприклад:

- dcc + V

(11) *Him ðær wirse gelamp,*
To them then worse happened

ða heo in helle ham staðeledon
when they in hell home founded (CS, 24)

Приклад (11) демонструє порівняльну конструкцію, утворену за моделлю 5а, де вищий ступінь порівняння прикметника – *wirse* (найгірше), дієслово – *gelamp* (сталось).

- dcs + V

(12) *Him se yldesta ondswarode,*
Him the oldest answered

werodes wisa, wordhord onleac
warriors' leader wrold-hoard unlocked (B, 258)

У прикладі (12) порівняльна конструкція має структуру моделі 5а, яка утворюється за допомогою таких мовних засобів: прикметник у найвищому ступені порівняння – *yldesta* (найстарший), дієслово – *ondswarode* (відповів).

Порівняльних конструкцій з синтетичними показниками зі структурою моделі 5 найменша кількість – 5 прикладів із 382, причому всі чотири конститuentи порівняльної конструкції передаються за допомогою одного слова.

Модель 6: дієслово (перехідне, неперехідне) + *index* + речення

$V_{i,t} + index + S$

Наприклад:

(13) *Gif ic þonne on eorþan owihte mæg*
If I ever on earth at all can

þinre modlufan maran tilian,
your affection greater gain

gumena dryhten, ðonne ic gyt dyde,
lord of men than I yet did

gudgeweorca, ic beo gearo sona.
for work of war I am eager soon (Beowulf, 1822)

Синтетичним показником у порівняльних конструкціях, утворених за моделлю 6, виступає тільки вищий ступінь порівняння прикметників та прислівників. Кількість таких порівняльних конструкцій складає 8 прикладів із 382.

Згідно з текстовим аналізом найчисленнішою моделлю порівняльних конструкцій з синтетичними показниками порівняльних відношень є модель 4 (228 із 382), що є відображенням експліцитної порівняльної конструкції, в якій присутні всі елементи.

Література:

1. Ікалюк Л. М. До питання розмежування показників порівняльних відношень давньоанглійської мови /Л. М. Ікалюк // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (Мовознавство). – Випуск XXI-XXII. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – С. 210–213.
2. Ікалюк Л. М. Порівняльні конструкції в текстах давньоанглійської мови: структурний і функціонально-семантичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». – Київ, 2010. – 20 с.
3. Снопкова Н. А. О грамматической характеристике слова *like* при выражении сходства / Н. А. Снопкова // Проблемы английской филологии и методики преподавания английского языка : Часть 1. – Ленинград, 1970. – С. 78–91.
4. Шаповалова Н. Функціонально-семантична категорія порівняння в сучасній українській мові / Н. Шаповалова // Семантика і прагматика граматичних структур : зб. наук. пр. / [ред. А. Загнітко] ; Донецький держ. ун-т. – Донецьк, 1998. – С. 30–36.